

Justitiedepartementet
Enheten för domstols- och
åklagarfrågor

LOs yttrande gällande PM En effektivare tvistemålshandläggning

LO har tagit del av Domstolsverkets promemoria ”En effektivare tvistemålshandläggning” och lämnar följande yttrande.

Sammanfattning av LOs ställningstagande

- LO har i sig inga synpunkter på förslaget att de dispositiva tvistemålen sorteras upp i enklare tvistemål och substansmål. Uppdelningen är dock onödig om inte övriga delar genomdrivs. Som framgår nedan är LO kritisk till många av förslagen.
- LO delar arbetsgruppens bedömning att rättegångsbalkens regler om handläggning av dispositiva tvistemål i stora delar är ändamålsenliga. LO ser positivt på att domstolarna bildar nätverk och anordnar seminarier och utbildningar för att öka tillämpningen av de befintliga reglerna.
- LO delar inte arbetsgruppens uppfattning att processens tyngdpunkt ska ligga i ett tidigare skede av processen än enligt nuvarande ordning men ser positivt på att domare ska vara mer aktiva i processen.
- Enligt LOs mening skulle upprättandet av en tidsplan i ett tidigt skede av processen utgöra en onödig handläggningsåtgärd som tar tid i anspråk från såväl domare som parter utan att bidra till större effektivitetsvinster.
- LO tar inte ställning till den föreslagna tredskodomssanktionen.
- LO välkomnar ambitionen att öka tillämpningen av befintliga bestämmelser om rättegångskostnadssanktioner men delar inte bedömningen att det förhållandet att en part underlåter att följa ett föreläggande i princip alltid leder till dröjsmål i handläggningen och olägenheter för motparten.
- LO tillstyrker att sammanställningar görs mer koncisa med tillägget att sammanställningens utformning måste anpassas efter målets karaktär och domstolens sammansättning.
- LO motsätter sig att ansvaret för att kalla vittnen och sakkunniga läggs på parterna.

- LO ser med tillfredsställelse på att domare blir mer aktiva i tvistemålshandläggningen för att effektivisera densamma.
- LO delar inte arbetsgruppens slutsats att förslagen inte kommer att leda till ökade kostnader för parterna. LO delar inte heller slutsatsen att förslagen kommer att medföra att fler tvister förlikas vid den muntliga förberedelsen.

Inledning i substansmål och enklare tvistemål (p. 7.1)

Arbetsgruppen föreslår att domstolarna ska sortera målen i enklare tvistemål och substansmål för att anpassa handläggningen efter respektive måltyp och åstadkomma en ändamålsenlig fördelning av resurserna.

LO har inga synpunkter på förslaget i sig men önskar tillägga att ett mål inte sällan ändrar karaktär under handläggningen. Ett mål som inledningsvis framstår som enkelt kan under handläggningen bli mer komplext och vice versa. Det är därför av vikt att det finns en flexibilitet i sorteringen av tvistemålen så att kategoriseringen av ett mål kan ändras under målens handläggning.

Som framgår nedan är LO kritisk till många av förslagen. Om övriga delar av förslagen inte genomdrivs blir uppdelningen av målen onödig.

Rättegångsbalken (p. 7.2)

Arbetsgruppen bedömer att rättegångsbalkens regler om handläggning av dispositiva tvistemål i stora delar är ändamålsenliga men att det finns utrymme för att i större utsträckning tillämpa dem. För att åstadkomma det föreslår arbetsgruppen att tingsrätter och hovrätter ska bilda nätverk och anordna seminarier och utbildningar.

LO delar arbetsgruppens uppfattning och ställer sig positiv till att domstolarna bildar nätverk och genomför utbildningsinsatser på förslaget sätt. Samtidigt vill LO lyfta fram att en orsak till att handläggningen tvistemål idag går långsamt till stor del synes bero på resursbrist hos domstolarna (se till exempel stycke 12 under p. 8). Mot den bakgrunden är det enligt LOs mening lämpligt att domstolarna även tillförs ytterligare resurser för att åstadkomma en snabbare tvistemålshandläggning.

Utgångspunkter (p. 7.3)

Enligt arbetsgruppen bör reformen utgå från att parterna ska ta större ansvar för att driva målet framåt, att domare ska vara mer aktiva och att processens tyngdpunkt ska ligga i ett tidigare skede än enligt nuvarande ordning. Att tidigarelägga tyngdpunkten av processen syftar bland annat till att undvika att parter anger bevisuppgift först efter den muntliga förberedelsen och att parter åberopar nya omständigheter och bevisning i ett sent skede av processen.

LO delar inte uppfattningen att processens tyngdpunkt bör tidigareläggas. Ofta står det klart först under den muntliga förberedelsen vilka frågor som är tvistiga respektive ostridiga. Om parterna ska ange bevisuppgift före den muntliga förberedelsen i högre utsträckning än enligt nuvarande ordning finns risk att parterna åberopar bevisning till styrkande av omständigheter som senare visar sig vara ostridiga. Den åberopade bevisningen blir då onödigt omfattande vilket i sig tynger målen.

Det finns därtill starka kostnads- och effektivitetsskäl som talar emot att lägga processens tyngdpunkt före den muntliga förberedelsen. Det är vanligt förekommande att tvistemål förlikas vid den muntliga förberedelsen. Parter har därför i regel ett intresse av att begränsa sina kostnader fram till nämnda sammanträde. Det är inte heller otänkbart att förlikningsviljan minskar om parterna vid tidpunkten för förlikningsdiskussionen redan har lagt ner omfattande arbete och därmed upparbetat stora rättegångskostnader i tvisten. Om målet dessutom är helt utrett vid tidpunkten för den muntliga förberedelsen finns risk att motsättningarna mellan parterna fördjupats vilket i sig kan försvåra en förlikning.

Utöver kostnads- och effektivitetsaspekten kan processtrategiska överväganden ligga bakom att en part avvaktar med att åberopa omständigheter och bevisning i ett tidigt skede av processen. En part kan ha ett befogat intresse av att avvakta med att föra in omständigheter i målet till dess det att framgår vad motparten gör gällande i en viss fråga. Att muntlig bevisning åberopas i ett sent skede i processen kan även bero på att en part vill undvika att namnge sina vittnen för det falltvisten avslutas genom en förlikning. Så kan exempelvis vara fallet om ett vittne har lojalitetsband till båda parterna. Mot bakgrund av det redovisade anser LO att det fortsatt bör stå parterna fritt att, inom ramen för rättegångsbalkens nuvarande bestämmelser, avgöra när omständigheter och bevisning ska åberopas i målet.

I stället för att förlägga tyngdpunkten av processen före den muntliga förberedelsen förordar LO en ordning där domstolen så snart som möjligt under den inledande skriftväxlingen i målet kallar till muntlig förberedelse. Vid sammanträdet kan parternas talan klargöras, målets handläggning planeras och eventuell förlikning träffas. Genom att kalla parterna till muntlig förberedelse tidigt under målets inledande skede kan en effektiv tvistemålshandläggning enligt LOs mening åstadkommas.

Tidsplan (p. 7.4)

I promemorian föreslås att en tidsplan ska upprättas i fler mål än enligt nuvarande ordning. Tidsplanen ska upprättas efter samråd med parterna och som utgångspunkt senast två veckor efter att svaromål inkommit.

Förslaget syftar till att tidigarelägga processens tyngdpunkt till tiden före den muntliga förberedelsen vilket enligt arbetsgruppen medför effektivitetsvinster.

LO delar inte arbetsgruppens uppfattning att upprättandet av en tidsplan tidigt under processen effektiviserar handläggningen. Som redovisats ovan ställer sig LO kritisk till att processens tyngdpunkt läggs till perioden före den muntliga förberedelsen. I stället för att upprätta en tidsplan tidigt under processen förordar LO att domstolarna i ett så tidigt skede som möjligt planerar in en muntlig förberedelse i målet. Efter att den muntliga förberedelsen bokats in kan ytterligare skriftväxling vid behov ske utan att det fördröjer målets handläggning. Med en sådan ordning framstår arbetet med att ta fram en tidsplan som en onödig handläggningsåtgärd som tar tid i anspråk från såväl domare som parter utan att leda till större effektivitetsvinster.

I många mål klarläggs vilka omständigheter som är tvistiga respektive ostridiga först vid den muntliga förberedelsen. En tidsplan som är upprättad före nämnda tidpunkt riskerar därför att bli alltför omfattande och därmed medföra att onödiga kostnader för parterna. En tidigt upprättad tidsplan kan också bli inaktuell under målets handläggning. Efter att svaromål inkommit kan det exempelvis uppkomma frågor om att avvisa eller avskilja yrkanden. Om domstolen behöver fatta beslut i en sådan fråga blir sannolikt den upprättade tidsplanen inte längre användbar. Enligt arbetsgruppens förslag kan en tidsplan innehålla åtgärder som ska företas efter den muntliga förberedelsen, exempelvis kompletteringar av talan eller av bevisningen. Det är enligt LOs uppfattning inte sannolikt att en domare, vid tidpunkten när svaromål inkommit, har möjlighet att förutse vilka delar av en parts talan som kommer behöva kompletteras efter den muntliga förberedelsen.

LO delar arbetsgruppens uppfattning att tidpunkten för upprättandet av en eventuell tidsplan måste anpassas efter målets omfattning och karaktär. I mål där svaranden har åberops- och bevisbördan för de huvudsakliga omständigheterna i tvisten blir stämningsansökan i regel mycket kortfattad. Så kan exempelvis vara fallet när en arbetstagare/facklig organisation väcker talan mot en arbetsgivare och gör gällande att arbetsgivaren skiljt arbetstagaren från anställning utan att det fanns laga skäl för det. Vid angivna typer av tvister bör tidsplanen upprättas först efter att yttrande över svaromål inkommit.

Ny tredskodomssanktion (p. 7.5)

Arbetsgruppen föreslår att domstolar ska få förelägga en part att besvara ett föreläggande vid äventyr av tredskodom om det finns särskilda skäl för det. Tredskodom ska meddelas efter en lämplighetsbedömning.

Svaranden ska vid ansökan om återvinning uppfylla de krav som ställts i föreläggandet som föranlett tredskodomen. Införandet av den nya tredskodomssanktionen ska enligt arbetsgruppen bland annat medföra att parterna i högre grad följer förelägganden och därmed tar större ansvar för att driva processen framåt.

LO tar inte ställning till den föreslagna tredskodomssanktionen men önskar lämna följande synpunkter. LO delar arbetsgruppens bedömning att tvistemåls-handläggningen ofta fördröjs på grund av att parter inte inkommer med yttranden i tid. Den föreslagna tredskodomssanktionen kan dock framstå som allt för sträng när den riktas mot parter utan juridiskt skolade ombud. Orsaken till att en part utan ett juridiskt skolat ombud underlåter att helt eller delvis besvara ett föreläggande behöver inte vara att parten obstruerar. Underlåtenheten kan i stället grunda sig i bristande förståelse för processen eller språkbarriärer. Vid angivet förhållande åligger det inte sällan domstolen att försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i partens framställning (42 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken). När domstolen i ett enskilt fall ska bedöma om det är lämpligt att meddela tredskodom mot en part är det därför av stor vikt att domstolen noggrant beaktar partens behov av att materiell processledning.

Förslaget innebär att domstolar får betydande utrymme att göra skönsmässiga bedömningar i fråga om en tredskodom ska meddelas när ett föreläggande helt eller delvis inte följts. Resultatet av bedömningen kan ge betydande konsekvenser för den part som riskerar att få en tredskodom mot sig. I promemorian framförs att domstolar redan gör skönsmässiga bedömningar i fråga om ett svaromål uppfyller rättegångsbalkens krav (44 kap. 7 a § andra stycket) och att det inte finns anledning att se annorlunda på nuvarande förslag. LO ställer sig tveksam till detta resonemang och ser en risk att domstolarnas vidare bedömningsutrymme leder till en rättsosäker och svårförutsebar process. Dessutom kan tänkas att det ställs högre krav vid bedömningen av om en part besvarat ett föreläggande än vid bedömningen av om en part ska anses ha inkommit med svaromål som uppfyller rättegångsbalkens krav. Det kan därför ifrågasättas om det förhållandet att domstolar redan gör skönsmässiga bedömningar i fråga om svaromål inkommit utgör ett bärande argument för den föreslagna ordningen.

Rättegångssanktioner (p. 7.6)

Enligt arbetsgruppen är rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångskostnads-sanktioner ändamålsenliga, men det finns behov av att öka tillämpningen av dem.

LO delar som utgångspunkt arbetsgruppens bedömning men önskar göra följande anmärkningar. I stycke 2–3 under p. 7.6 anges att det är ett vanligt problem att parter begär anstånd med att inkomma med kompletteringar.

Därtill anges att det i princip alltid leder till dröjsmål i handläggningen och olägenheter för motparter och rätten om en part underlåter att följa ett föreläggande. Sådan processföring ska enligt arbetsgruppen som utgångspunkt få bäring på fördelningen av rättegångskostnaderna (18 kap. 6 § rättegångsbalken). Det är oklart vilken situation som avses i den angivna texten. En part som begärt och beviljats anstånd med att inkomma med komplettering kan enligt LOs mening inte rimligtvis anses ha gjort sig skyldig till vårdslös processföring med följderna att det ska ge utslag på fördelningen av rättegångs-kostnaderna i målet.

LO ifrågasätter vidare arbetsgruppens ställningstagande att det förhållande att en part är sen med en komplettering som utgångspunkt ska få bäring på rättegångs-kostnaderna. En sådan ordning framstår inte som förenlig med lagtexten i 18 kap. 6 § rättegångsbalken, av vilken det framgår att en rättegångskostnadssanktion kan bli aktuell om partens processföring föranlett uppskov i målet eller vållat kostnad för motparten. Enligt LOs mening finns utrymme att öka tillämpningen av bestämmelsen och ändå upprätthålla ett krav på att angivna rekvisit är uppfyllda i det enskilda fallet.

Sammanställningar (p. 7.7)

Arbetsgruppen har bedömt att rättegångsbalkens bestämmelse om sammanställningar är ändamålsenlig men att det finns behov av att förbättra arbetet med sammanställningar för att effektivisera tvistemålshandläggningen.

LO delar arbetsgruppens bedömning och välkomnar ambitionen att sammanställningar görs mer koncisa med tillägget att det i vissa typer av mål kan vara olämpligt att göra sammanställningen alltför kortfattad. I mål som avgörs i Arbetsdomstolen får ledamöterna inte del av samtliga handlingar i akten inför en huvudförhandling. De får i stället endast del av trycket, i vilket sammanställningen ingår. Liknande ordning kan tänkas gälla i mål som avgörs genom tresits i tingsrätt. Om sammanställningen i sådana mål blir alltför kortfattad finns en risk att ledamöterna inte ges möjlighet att i tillräcklig utsträckning förstå och sätta sig in i målet. Det är därför viktigt att sammanställningens omfattning anpassas efter målets karaktär och domstolens sammansättning.

I promemorian föreslås att sammanställningen ska innehålla parternas yrkanden och grunder samt övriga omständigheter som behövs för att förstå vad målet handlar om. Enligt LOs mening kan sammanställningen med fördel även innehålla en processlägesöversikt/-analys, av vilken det framgår vilka tvistiga frågor som kommer att bli avgörande i målet och eventuellt även vilken part som har bevisbördan för de relevanta omständigheterna.

Upprättandet av en processlägesöversikt/-analys ger parterna bättre överblick över målet och kan också utgöra ett bra stöd för rätten vid senare domskrivning. Det kan på så sätt bidra till en mer effektiv och förutsebar tvistemålsprocess.

Ansvar över kallelse av vittnen och sakkunniga (p. 7.8)

I promemorian föreslås att parter som huvudregel ska ansvara för att kalla åberopade förhörspersoner. Förslaget syftar till att motverka att parter åberopar förhör med svårdelgivna vittnen i syfte att förhåla ett verkställbart avgörande samt till att spara resurser hos domstolarna.

LO motsätter sig den föreslagna ordningen. Inledningsvis känner LO inte igen sig i problembeskrivningen att parter som vill förhåla en rättegång åberopar svårdelgivna förhörspersoner. Den beskrivna situationen framstår enligt LOs mening som ovanlig.

Enligt arbetsgruppen bör en förhörspersons utevaro sällan leda till att en part inte får åberopa förhöret eftersom parter i regel kontaktar vittnen på förhand och försäkrar sig om att de är villiga att vittna (se stycke 3 på s. 40). Resonemanget utgår från att förhörspersonens utevaro grundar sig i ovilja att vittna. Anledningen att en förhörsperson inte inställer sig till ett förhörstillfälle kan dock likväl vara att vittnet fått förhinder att inställa sig. Under angivet förhållande måste den part som åberopat förhöret enligt förslaget göra sannolikt att förhörspersonen har laga förfall för sin utevaro för att huvudförhandlingen ska ställas in. Det är dock inte otänkbart att en part vid förhandlingstillfället inte kan nå den frånvarande förhörsperson och att skälet till det är just de omständigheter som utgör laga förfall. Så kan exempelvis vara fallet vid plötslig sjukdom hos förhörspersonen. Förhörspersonens utevaro skulle då inte utgöra hinder för huvudförhandling med följden att parten inte tillåts höra den berörda förhörspersonen. Detta medför en risk för materiellt felaktiga domar och att den berörda parten lider en rättsförlust till följd av omständigheter som parten inte kan påverka.

Det är därtill tänkbart att förhörspersoner är mindre benägna att inställa sig till förhörstillfällen om de blivit kallade av en part än om de kallats av domstol. Det gäller inte minst mot bakgrund av att en part saknar möjlighet att sanktionera eventuell utevaro genom att till exempel ålägga förhörspersonen vite. Detta medför enligt LOs mening en risk att principen om den allmänna vittnesplikten (36 kap 1 § rättegångsbalken) blir urvattnad. Det går även att ifrågasätta om en part utan ombud som önskar kalla ett flertal vittnen till förhandling har möjlighet och förmåga att göra det på egen hand.

Enligt förslaget ska domstolarna hjälpa till att kalla förhörspersoner om det föreligger särskilda skäl. Sådana kan föreligga om ett vittne är svåränträffbart eller ovilligt att inställa sig till förhör. Enligt LOs mening innebär förslaget att det problem som arbetsgruppen identifierat med nuvarande ordning kvarstår.

Parter som vill förhålla en process kan nämligen, även enligt förslaget, åberopa ett svårdelgivet vittne och begära att rätten kallar vittnet. Eftersom vittnet är svårdelgivet är det troligt att särskilda skäl för rätten att kalla vittnet skulle bedömas föreligga. Processen skulle då fördröjas på motsvarande sätt som enligt nuvarande ordning. Förslaget framstår ur den aspekten som verkningslöst.

Vid bedömningen av huruvida det föreligger särskilda skäl för rätten att kalla ett vittne ska domstolen ta hänsyn till bland annat om parten företräds av ett juridiskt ombud och utsikterna för rätten att få vittnet att inställa sig. Det framgår inte av promemorian vad nämnda omständigheter ska få för konsekvens, dvs. om de talar för eller emot att rätten ska bistå parten med att kalla vittnet.

LO delar som utgångspunkt arbetsgruppens bedömning att förslaget kan vara resurssparande för domstolarna, det gäller dock främst den administrativa delen av tvistemålshandläggningen. Samtidigt kommer domarkraft tas i anspråk för en ny arbetsuppgift i och med att domstolen enligt förslaget kan behöva fatta beslut i fråga om det föreligger särskilda skäl för rätten att kalla ett vittne. En alternativ lösning för att minska domarnas arbetsbörda skulle kunna vara att domare i högre grad delegerar beslutsfattande i delgivningsfrågor till domstolshandläggare.

Aktivare domare (p. 7.9)

Enligt arbetsgruppen behöver domare bli mer aktiva i tvistemålshandläggningen för att den ska bli effektivare.

LO ställer sig positiv till förslaget i den här delen med följande tillägg. Enligt förslaget ska domare skaffa sig en god bild av vilka tvistefrågor målet handlar om efter att svaromål inkommit. I mål där svaranden har åberops- och bevisbördan för omständigheterna i tvisten bör tidpunkten för när domaren ska sätta sig in i målet förskjutas till dess yttrande över svaromål inkommit.

Konsekvenser (p. 8)

Arbetsgruppen har bedömt att förslagen bland annat kommer bidra till att tvistemålsprocessen blir mer effektiv och förutsebar, att arbetsbördan hos tingsrätterna kommer öka medan kostnaderna för parterna förblir oförändrade. Vidare bedömer arbetsgruppen att fler tvistemål kommer att förlikas vid den muntliga förberedelsen som en följd av att processmaterialet klargjorts före sammanträdet.

Till skillnad från arbetsgruppen anser LO att förslagen kommer att bidra till ökade kostnader för parterna. En stor del av tvistemålen förlikas vid den muntliga förberedelsen. Eftersom förslaget innebär att parterna ska lägga ner mer arbete i målet före nämnda tidpunkt kommer kostnaderna öka i de mål som avslutas genom förlikning.

LO delar inte arbetsgruppens bild av att förslaget bidrar till att fler förlikningar kommer att träffas. Det förhållandet att en part vid tidpunkten för den muntliga förberedelsen lagt ner betydande arbete och kostnader i ett ärende kan bidra till att förlikningsviljan minskar. Vidare kan det förhållandet att målet är helt utrett vid tidpunkten för förlikningsdiskussionen medföra att motsättningarna mellan parterna fördjupats vilket även det kan försvåra en förlikning.

Enligt LOs mening kan inte heller det förhållandet att en tidsplan upprättas under ett tidigt skede av processen förväntas bidra till effektivitetsvinster (se mer härom ovan under rubriken Tidsplan).

Av promemorian kan utläsas att en orsak till att tvistemålshandläggningen enligt nuvarande ordning inte är mer effektiv är att domare behöver prioritera bort dispositiva tvistemål till förmån för måltyper med legala frister. Slutsatsen vittnar om en resursbrist hos domstolarna. Det är därför troligt att en snabbare handläggning av dispositiva tvistemål skulle kunna uppnås genom att domstolarna tillförs ytterligare resurser.

LO har inga synpunkter på arbetsgruppens bedömning av förslagets konsekvenser i övrigt.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Johan Lindholm

Hanna Björknäs
Handläggare